

HAGYOMÁNY

Községi címerek Vas megyében¹

Nem csupán a laikusokat, hanem a szakembereket is meglepetésszerűen Vas megye címerállata, ami leginkább struccra vagy darumadára hasonlít. A darupártiak legfőbb érve, hogy a címerkészítők csak valami őshonos állatot ábrázolhattak, mert a strucc soha nem járt ezen a vidéken. A másik tábor magyarázata szerint viszont a vasi nemesek nagyon jól tudták: a középkori vasműves céhek címerállata egy ókori mondából eredően a strucc volt, ezt ültették át Vas megye címerébe 1561-ben, amikor Ferdinánd elrendelte, hogy minden megye készíttessen pecsétet. Vita tárgya az is, hogy mit tart a madár a csőrében. Ha strucc, ugyancsak a mondára utalva patkót. Ha daru, akkor kardot vagy annak egy darabját. Lehet ezen még vitatkozni egy ideig.

Az önkormányzati választások után néhány hónap alatt eltűntek a régi, úgynevezett szocialista városcímerek, és megjelentek az újak, amelyek a legtöbb helyen az adott település hagyományos szimbólumait elevenítették fel. Divat lett a címerkészítés, főleg a kisebb, korábban társközségnek titulált települések reprezentálják előszeretettel ezzel is ország-világ előtt a rendszerváltáskor visszaszerzett önállóságukat.

Vas megye 218 településéből csaknem ötvennek van már saját címere, egy-két éven belül valószínűleg a többiek is követik a példát. A községek már a XVIII. század közepétől használtak címereket, de az 1907-es névtörzskönyvezéskor is csupán a helységek húsz százalékának volt címere Vas megyében. Ezeket egyébként 1950-ig a tanácsok megalakulásáig hivatalosan használhatták. Törvény vagy rendelet később sem tiltotta, pontosabban a szocializmus éveiben is készíthetett címet bármely település, ha ezt előzetesen jóváhagyta a Képzőművészeti Lektorátus. A lehetőséggel nagyon kevesen éltek.

A települések természetes igénye, hogy saját, lehetőleg egyedi címerük legyen, de nem minden esetben lehet összeegyeztetni ezeket az igényeket a szakmai követelményekkel. Nagysimonynak kétszáz éve ismert címere van, a település képviselő-testülete mégis ragaszkodott ahhoz, hogy a hagyományoktól teljesen eltérő motívumokból készítsenek újat. Csehimindszent címerében azt szerették volna mindenképpen kifejezni, hogy ennek a falunak a szülőtte Mindszenty hercegprímás. A szakmai és a helyi igények végül olyan kompromisszumos megoldást hoztak, hogy a címerpajzs fölött megjelent az apostoli kettős kereszt, alul pedig az érsek jelmondata. Megyehídon elvetették a község hagyományos, ám teljesen jellegtelen címerét, helyette a község nevét szimbolizáló, folyón átívelő híd képét fogadták el.

Címertervezéskor a szakember először azt vizsgálja meg, milyen hagyományos szimbólumok vagy arra utaló leírások találhatóak az adott település korabeli irataiban. Több héten, esetleg hónapig eltart ez a munka. Nem ritkán gondot okoz, hogy a mai község egykor több önálló településből állt, amelyek közül általában a nemesi községeknek volt valamilyen címerük, a jobbágyfalvaknak viszont nem. Ilyenkor kettéosztják a címet, amelyben helyet kap a nemesi jelkép éppúgy, mint a jobbágyásra utaló ekevas.

Egy másik csoportba sorolhatók az úgynevezett beszélő címerek, mint például a már említett Megyehíde vagy Hegyfalué, utóbbi egy hegy előterében látható falukép-

¹ A címerek rajzát lásd a hátsó borítón. (Szerk.)

pel kellően szimbolizálja a települést. Nehezebb a dolga a címertervezőnek olyan települések esetében, amelyek ősi címerrel nem rendelkeznek, s a falunévből sem vezethető le az eredet. Ilyenkor megvizsgálják, volt-e címerük a község egykori nemesi családjainak. Így készítették el Ivánc új címerét az egykori Ivánci és Sigray család ősi címereiből. Nem ritka, hogy a falu védőszentjét ábrázolják, mint például Nyőgerben, Perenyében vagy Vasszentmihályon.

A címeren látható szimbólumok sok esetben nem ugyanazt jelentik a laikusnak, mint a szakembernek. Alsóújlak címere, amit láthatóan nem szakember készített olyan, akár egy vegyeskereskedés. Minden olyan jelképet rárajzoltak, ami a helybeliek szerint a falura, az ott élő emberek hétköznapijaira utal. Csak éppen azt nem vették figyelembe, hogy egy hálnak és egy szarvasbikának a címerábrázolása a heraldika szerint nem feltétlenül jelenti azt, hogy a településen halászáttal és vadászattal foglalkoznak, vagy foglalkoztak. Akik üzletszerűen készítenek címet, azoknál fordul elő gyakran a jelképek összekeveredése.

A címer- és zászlóhasználatot az önkormányzatok rendeletben szabályozzák, ám a legtöbb településen a falu határát jelző tábla az egyetlen hely, ahol látható a címer. Jákon a polgármesteri hivatal valamennyi iratán feltüntetik a címet, mindent elkövetnek azért, hogy a falu lakói megismerjék, elfogadják, sajátjukként tiszteljék az összetartozás e szép szimbólumát.

Feiszt György

Lorántffy Zsuzsanna Bibliás könyve és román iskolája

Széleskörű szakirodalom régóta tárgyalja Lórántffy Zsuzsanna, a kiváló erdélyi fejedelemsasszony és nagyhírű sárospataki úrnő művelődéspártoló tevékenységét. Alig esik szó viszont alábbi két alkotásáról.

Kevésbé köztudott, hogy teológiai írásműveket is készített. S tudjuk, hogy Lorántffy Zsuzsanna volt *az első magyar nő, akinek nyomtatott könyve jelent meg*. A középkorból számos nőíró is ismerünk, akik a kódexmásolás során saját gondolataikat és nevüket is megörökítették. Ilyen volt Ráskai Lea, Sövényházi Márta és mások. Az ő sorukat folytatta I. Rákóczi György erdélyi fejedelem nagy műveltségű felesége, aki nem kézzel írott kódexben tette közzé az általa összegyűjtött bibliai anyagot, hanem már *nyomtatott könyvben*.

Moses és a proféták, azaz az igaz keresztyeni vallásnak negyvenöt ágazatának szent írás béli győzhetetlen bizonságh tetele – ez a címe a gyulafehérvári nyomdából 1641-ben kikerült szép kiállítású könyvének. Ebben a fejedelemsasszony Mózes és a proféták szent írásai könyveiből kigyűjtött idézetekkel kívánta bizonyítani a *kálvinista hitfelfogás 45 tételét*. A kötetben ugyan nincs a fejedelemsasszonytól származó saját szöveg, viszont a gyűjtés, s a gyűjtött szövegek szakszerű elrendezése az ő munkája.

A könyvben szereplő idézetek – olvasható a címlapon – „nagy részént az fejedelmi méltósággal tündöklő erdélyi fejedelem asszonytul, Lorántffy Susannatul, másoknak jó példa adásával, az szent írásnak gyakori olvasása között ki szedegettettenek”. Tehát a kor szokása szerint mások is készítettek saját használatukra ilyen bibliai idézetgyűjteményt. Ezek példáját követte a fejedelemsasszony is, aki gyakran olvasta a Bibliát.

A könyvben kifejtett kálvinista vallásfelfogás 45 tételének legtöbbje éles támadás a katolikus egyház hagyományos tanítása ellen. Ez Lorántffy Zsuzsanna könyvének fő címeiben kemény, *határozott megfogalmazásokban* olvasható. Néhány példa ezt jól

megvilágítja: „Az megigazulásról: csak az hit által vagy az megigazulás”. „Az jó cselekedetekről: az jó cselekedetek által nem igazulhat meg az ember”, „Az szentekről: az szenteket nem kell segítségül hívni”. „Az purgatóriumról: nincs purgatórium”. „Az képekről: nem szabad képeket csinálni isteni tiszteletnek okáért, sem azokat tisztelni”. stb.

Lorántffy Zsuzsanna hitsorsosainak nagy része *örömmel és elismeréssel* fogadta, forgatta a könyvet, hitük megerősítését és elmélyülését várva tőle. De voltak, akik alaposan megkritizálták a művet. Egy Pozsonyban vagy Bécsben kinyomtatott ismeretlen szerzőjű röpirat „Nova Transylvanica” címmel gúnyolódó hangon foglalkozott a könyvvel és a kor szokása szerint goromba hangon támadta a főrangú szerzőt.

A fejedelem, I. Rákóczi György mindent megtett, hogy ez a gúnyirat ne juthasson felesége kezébe. Közben azonban a gyulafehérvári fejedelmi udvar egyik köztisztelőben álló papja, Kereszturi Pál nem csupán haragra gerjedt a röpirat hírére, hanem maga is hasonló becsmérlő hangnemben egy ellenröpiratot készített a fejedelem tudta nélkül.

Váratlan lett a folytatás. I. Rákóczi György felfogása szerint ugyanis a *mocskolódásra nem mocskolódással kell felelni, a bectelenséget nem teszi semmissé mások új bectelensége*. Ezért úgy rendelkezett, hogy kutassák fel, gyűjtsék össze és égessék el a két röpirat példányait. Rendelkezését tökéletesen végrehajtották: ma egyetlen példányt sem ismerünk egyikből sem.

Az 1642-es esztendő végére azután a nagy port felvert könyvvita hullámai elenyésztek.

„Mi Lorántffy Susanna néhai méltóságos idvezült Rákóczi Györgynek, Isten kegyelméből Erdélyországnak fejedelmének, Magyarország részeinek urának és a székelyek ispánjának etc. megmaradott özvegye. Adjok tudtokra mindeneknek...” – kezdődik az özvegy fejedelemasszony magyar nyelven írt iskolaalapító okmánya, amely „kelt Fogarasi városunkban” 1657. április 3-án.

A dél-erdélyi Fogaras vára, városa, és széles környéke ebben az időben a Rákóczi-Lorántffy-család birtoka volt. Ekkor Erdély államvallása a *kálvinizmus*, de többkevesebb megszorítással más vallások hívei is gyakorollhatták hitüket. Az erdélyi román lakosság az ortodox (görögkeleti) hitet vallotta. Az erdélyi református egyház vezetőinek határozott szándéka volt, hogy a református vallást a román lakosság körében is elterjessze. Ennek a kezdeményezésnek a szolgálatában állt a fejedelemasszony által alapított *fogarasi román tannyelvű református népiskola*.

A *román lakosság műveltségének emelésére* „az ő jövődöbéli hasznokra egy olá Scholát rendelnénk s emeltetnénk” alhoz szükséges tanítókkal és jövedelmeikkel együtt – írta az alapító levélben. Igazgatására rendtartást készíttetett. Ennek szabálypontjait „az oláság eleinek (=vezetőinek, előkelőinek) ez Fogaras földén proponáltván (=bemutatván) azok is igen nagy örömet acceptáltak, sőt ők is értékek szerint való segítségeket ígérték ez istenes szent dologhoz.” A szabályzatból kitűnik, az új román tannyelvű református népiskolában egyrészt *elemi szintű oktatás* folyt, másrészt falusi iskolákban működő *tanítók képzése* történt; végül a *latin iskolába készülő* református papi pályára menni akaró, román anyanyelvű fiatalokat készítettek elő hivatásukra. (Lorántffy Zsuzsanna alapító levelében a „román” kifejezésnek az „oláh” szó felel meg.)

Csupán néhány részletet tudunk idézni *A fogarasi olá Scholának rendi és törvényi* című szabályzatból, amelyet Lorántffy Zsuzsanna teljes egészében belefoglalt alapító levelébe.

A rendtartás első részében az *új iskola helyéről és épületéről* történik rendelkezés. Eszerint a fogarasi magyar református iskola mellett legyen, mégpedig „az olá tanítványoknak magyarul való tanulásokért, a magyar, deák írásnak is könnyebb megtanulhatásáért, értéséért”. Tehát a két iskola, illetve két nemzetiségű tanulóifjúság szoros közelsége a román gyerekek számára elősegíti a magyar nyelv tanulását és a magyar-

latin betűk, írásmód megismerését. (A román egyházi és világi írásbeliség ekkor ugyanis kizárólag a cirill-betűs írásmódot használta.)

Ez a közeli szomszédság azonban Lorántffy Zsuzsanna szerint azt is eredményezheti, hogy „viszont a magyar scholabéliek is, akiknek kedvük lészen hozzá olá szót és írást tanulhassanak.” Vagyis *a román nyelv nem lebecsült, hanem a magyarral egyenértékű nyelv* a fejedelemszony szerint.

És bár a román iskola tanulóinak külön épületet kell létesíteni, de az *udvara* átjárható szomszédságban álljon a magyar iskola udvarával, a köztük lévő kerítésen *kapu* legyen, és e „*közajtón öszve járhassanak*” a magyar és a román tanulók, kik „szép egyességben tartoznak egymással élni”. Ez a szabálypont is mélyen bevilágít Lorántffy Zsuzsanna humánus „nemzetiségi politikájába”! S természetesen ezt is hozzáfűzte e szabályponthoz: „a szép egyesség megszegői érdemük szerint megbüntettetnek”.

Az új református román iskola *mesterére, azaz tanítójára* is fontos szabályok vonatkoznak. Jól tudjon románul beszélni és írni; olyan „igaz tudományú, tudós ember”, aki valamelyik magyar református iskolában végzett tanulmányokat.

A szabályzat szerint a román iskolamester magyar kollégájával „jó correspondentiát tartson”, vagyis a magyar és a román református iskola tanítója *legyen jó viszonyban, egyetértésben egymással*, „mint egyenlő tisztebeli atyafiak, és mindketten a tanítványokkal is tartsanak együtt egymás között, hogy sem az oláhok a magyaroktól, sem a magyarok az oláhoktól semminémű bosszúsággal ne bántassanak.”

Így sorjáznak tovább a szabálypontok a tananyagról (román olvasás, írás, román egyházi énekek), a használandó könyvekről, a diákok különféle iskolai és iskolán kívüli teendőiről, a tanító javadalmáról, az egész anyagi ellátásáról, a tanulók fegyelmi szabályzatáról (ebben a büntetésekről), az iskola felügyeletéről, a tanítók egyházi szolgálatáról és hasonlókról.

Végül a *megerősítés*: ezek a szabályok, rendelkezések, amelyek „az Isten dicsőségére és az oláh nemzetnek épületekre (=épülésére) felette szükségesek, aszerint a méltóság szerint, mellyel Isten kegyelméből ez fogarasi baronatusat bírjuk, mind egészen, mind pedig minden cikkelyében, rekeszében helyén hagyjuk, javaljuk és megerősítjük...” S ott van Lorántffy Zsuzsanna saját kezű aláírása és pecsétje.

Az új fogarasi román református iskola valóban megnyitotta kapuit. Erre az 1660-as évekből vannak adataink. További sorsa homályba vész, s a XVII. század végén kialakuló Habsburg-fejedelemség idején már aligha működött. De maradandó értékű, ma is tanulságos Lorántffy Zsuzsanna szándéka *a magyar és a román népesség békés együttéléséért és közös felemelkedéséért*.

Dr. Fehér Erzsébet

Dalnokverseny Rév-Komáromban 1869 pünkösdjén

Rév-Komáromban 1869 pünkösdjére szerveződött meg a dalárda, illetve ért el olyan színvonalat, hogy közönség elé léphetett, más énekkarral versenyre kelve. Nem a verseny volt a főcél, hanem a város kulturális gyarapodásának megünneplése.

A dalárda szervezése már korábban kezdődött, s nagy izgalom előzte meg a fellépést. Egy komáromi polgár, B. úr a város közepén 12 éve haszonvételre a dalárdának ajándékozta kertjét. Az egyeslet kicsinosította a kertet, beültette fákkal, felszerelte minden kellékkel, hogy itt dalosversenyt és táncos mulatságokat rendezhessenek. A nagy napot 1869 pünkösöd másnapjára tűzték ki. Meghívták az esztergomi dalárdát, valamint

Érsekújvárt is képviselte az ottani dalárda 8 tagja. Esztergomból május 16-án este 11 órakor hajóval érkezett a 32 énekes és egy karnagy. Az esztergomiak nagy örömmel fogadták a meghívást, de szívélyes és kitüntető barátság jellemezte a fogadtatást is. A vendégdalnokokat a kikötőbe érkezésükkor énekkel fogadták, s „a város magyaros jellegű és világhírű vendégszerető polgárai”-nál szállásolták el őket.

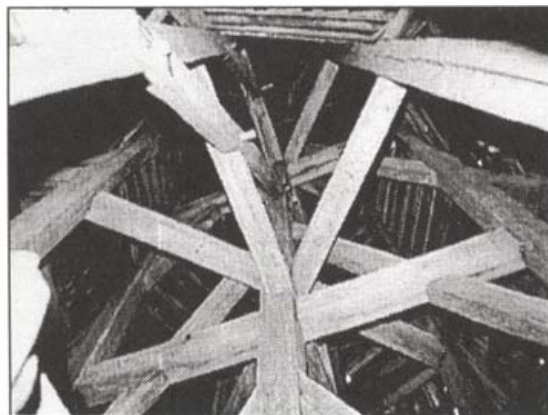
Pünkösöd másnapján az esztergomi dalárda a Szent András templomban miserészleteket énekelt, „minden váraozáson felül...” A feljegyzések feltehetően túlságosan buzgó hangvételiűek, amikor azt írják, hogy „valami világhírű conservatórium tagjait vélték hallani.” Sikerük azonban bizonyosan nagy volt. Valóságos esemény!

Mise után a délutáni találkozót a tágas és díszes Neurührer-féle kávéházban tartották, innen indultak öt órakor a komáromi dalárda kertjébe. Élen az esztergomiak, egyesülve az érsekújváriakkal, majd a helybeli dalosok és pártoló tagjaik – mintegy százötvenen – haladtak. A komáromi dalárda saját zászlaját is vitte. A kertbe érve a három dalárda együtt elénekelte a Szózat első két versszakát. Ezt követően Molnár Ádám, a komáromi dalárda elnöke üdvözölte az esztergomi vendégeket, akiknek vezetője köszönte meg a szíves fogadtatást.

A kert megtelt vendégekkel, akik kíváncsiak voltak az énekesek előadásaira, s várták az azt követő táncos mulatságot, amit egy csinos „sveitzi modorban épült” veranda alatt tartottak meg. A dalárdák versenyéből előre sejtetően a már képzetesebb esztergomiak kerültek ki győztesen, akik főleg klasszikusokat énekeltek. Jól megfelelték a váraozásnak a révkomáromiak is, noha ők könnyebb dalokat adtak elő. A közönség az esztergomiak produkciójánál főleg az igen nagy fegyelmességet értékelte, s kitüntető figyelem kísérte a kiváló képzettségű esztergomi karmestert, aki egy elemi iskolai tanár volt.

Az énekverseny után kezdődött a táncmulatság: palotás, s más társas táncok, valamint csárdás. Feljegyezték, hogy a csárdást legalább húsz alkalommal kérte vissza az ünneplő közönség. Fennmaradt annak emléke is, hogy a komáromi hölgyek – akik feltűnően bájosak voltak – a magyar táncokban alaposan megforgatták a korábban éneklő dalárda-tagokat. A táncmulatsághoz hozzátartozott a sokféle ízletes étel, s a Komáromban igen kedvelt neszemélyi bor. A felköszöntések hosszú sorában, s a reggeli tartó mulatozásban – így emlékeztek rá – a férfiak maradtak alul. Ilyen volt a komáromi régi szép világ, amelynek hangulatát fokozta a városi nemzeti banda muzsikája.

Dr. Alföldi Kálmán

*Harangtorony
sisakjának ács szerke-
zete
Vámosatya*